

İlk Hristiyanlığın Kaynağı Olarak Essenizm

Kürşat Haldun Akalın
Dr., Çukurova Üniversitesi

Özet

İsraililerin ahlaksal ilahiyatının öncü ilkesi, insan hayatının tamamının doğanın düşman güçlerine karşı yürütülen büyük bir savaş olduğu düşüncesi; rasyonelleştirilmesi yoluyla yaşamı kurumsallaştıran kurallar ve düzenlemeler sistemiyle tam bir uyum içindedir, dünyevi etkinliklerden vazgeçmeksizin veya zorunluluğunu söndürmeksizin arındırılmış ve kutsamıştır. Esseniliğe özgü öbür dünyaya yönelik çilekeşlik ahlakından oluşan Hristiyan ile yasaya itaat duygusunu pekiştiren Ferisilik tarafından biçimlendirilmiş İsraili arasındaki dikkat çekici farklılık budur.

Essene-Hristiyan ahlakı, kişiyi, sessizlik ve sakinlik halindeki münzeviliğe ve manastır hayatına yönlendirmekte, mantıki bir sonucu olarak, bu dünyanın içinden çekip çıkartıp dışına sürüklemektedir. Museviliğin Ferisi tarzı, binlerce zincirle, birey ile toplumsal yaşamını birbirine imanla bağlamaktadır.

Öbür dünyaya yönelik asketizm, daima, Museviliğe ters gelmiştir. Hristiyanlık kişiyi münzevi bir keşiş haline getirirken; Musevilik rasyonalist kılmaktadır. Yasaya itaati öngören Musevilik, bu dünyanın içinde çile çekmeyi esas edinmektedir.

Abstract

Essenism as the Source of Early Christianity

The whole of human life is one great warfare against the inimical forces of nature. That is the guiding principle of Jewish moral theology, and it is in accordance with it that the system of rules and regulations was instituted by which life might be rationalized, refined and hallowed without the necessity of renouncing or stifling worldly activities. In this the marked difference between christian which consisted of esseniac other worldly asceticism and the Jewish which formed by Pharisaic law obedience.

Essene-christian morality leads quite logically away from the world into the silent hermitage and monastery. Pharisaic Judaism binds its faithful adherent with a thousand chains to the individual and social life.

Other worldly asceticism was always antagonistic to judaism. Christianity make its devotee into a monk, judaism into a rationalist. Christianity ends in asceticism outside the world. But Judaism in asceticism within the world by obedience to law.

Anahtar Kelimeler: Essenizm, Asketizm, Musevilik, Hristiyanlık.

Key Words: Essenism, Asceticism, Judaism, Christianity.

1. Giriş

İsraillilerde antik dönemlerinde dahi kendine hakim olma ve özdenetimi kurma gibi kişisel özelliklerinin çok güçlü olması; asketik yaşama tarzını öngörmemiş olsa bile, benimsenilen dinsel oluşumunun temeli haline gelmişti.¹ Yine de, nefse hakimiyeti esas almasının sonucunda İsrailliler arasında asketik kurumların oluşmadığı asla söylenemez. Oruç tutmak, ruhunu arındırmak ve sürekli temiz kalmak gibi rahipler için zorunlu kılınan tapınma halleri; özellikle de belirlenen zamanlar içinde tutulan oruçların ayinsel bir içerik taşıması, asketik yönelişin yaygınlaşmasına neden olmuştur.

“Her şeye rağmen, bu tapınma hallerinin neredeyse tek gayesi, içlerindeki bazı İsraillilerin günahkârlıklarından dolayı Tanrının gazaba gelerek bütün bir ulusu cezalandırmaması için Yahve’nin öfkesinin sindirilmesini sağlamaktı. İsrailli bir kimsenin günahkârlığı, yalnızca kendi zamanındaki tüm ulusa

¹ Saldarini, A.J., *Pharisees, Scribes and Sadducees in Palestinian Society: A Sociological Approach*, M. Glazier Publ., Wilmington, 1988, s. 227.

ödettilereceği gibi gelecek nesilleri kapsayan bir gazaba uğrama korkusu daima hissedildiği için; bireysel olarak tutulan bütün oruçların maksadı, Yahve'ye, kendi yolunda giden İsrailinin olduğunu kanıtlamak ve bunların hatırına ulusu cezalandırmamasını niyaz etmektir.

İsraililerden her biri, kendisinin de bir günahkâr olabileceği bilincini daima uyanık tutarak, sessiz sessiz oruç tutmada ısrarlı olmalıydı. Kuşkusuz asketizm, Tanrının öfkesini dindirme maksadından bir başlangıç noktası kendisine bulmuştur: günah işlemiş olmaktan dolayı hissedilen pişmanlık düşüncesi ve uyarısı, gerçekten de, eski İsrail dinine özgü sayılan ve Tanrı kavramının sonucu kadar da önemli olan bir eğilimi beraberinde getirmişti. Din adamlığına özgü kurbanın kefarete değerinin giderek düşmesiyle birlikte; günahlarından dolayı tövbe edip, kurtuluşun yoluna yönelerek, yaşama bu açıdan bireysel olarak bakılması daha da rağbet bulmuştu.”²

Böylece, İsraililer açısından, yaşamını giderek daha fazla oruçla geçiren kimseler, kendi nefislerine hakim olan ve hayatı üzerinde de özenetim kurmayı başaran gerçek dindarlar olarak görülmüştür.³ Bu dindarlar zümresi, kendisi tarafından veya çevresindekiler ve hatta geçmişteki İsraililer tarafından işlenmiş olan günahkârlıklarından dolayı tövbe eden büyük nadimler olarak anılmaya başlanmıştır.⁴

Günahlarından dolayı nedamet getirerek bir daha asla günah işlemeyeceğine dair yemin içerek tövbe dileyen Nasıralı kimselerin, Tanrının öfkesinin dinmesini sağlamak ve hoşnutluğunu kazanmak maksadıyla; orucu, yaşamın en önemli biçimi ve tapınmanın tarzı haline getirdikleri bilinmektedir. İsa'dan sonra Hristiyan dininin kavramsallaşmasını ve kurumsallaşmasını sağlayan Paul dahi, nedamet yemini içmiş, günah işlemekten kendisini çekip kurtarmış bir kimseydi.⁵

2. Yahveizme Bir Tepki Olarak Essenizm ve İlk Hristiyanlık

İsraililerin başlıca iki büyük mezhebinden olan Essenizm ile Ferisiliğin, kendi içlerinde asketik yaşama biçimini çeşitli önem derecelerinde de olsa barındırmış oldukları, bu gün için benimsenmiş bir görüştür.¹ İsraili Ferisi dindarlar arasında asketik fenomenin

² *age*, s. 236-237.

³ *age*, s. 239.

⁴ Rivkin, E., *Judaism and Christianity*, Ktav Pub. House, New York, 1969, s. 81.

⁵ *age*, s. 84.

¹ Davies P.R., *Behind the Essenes: History and Ideology in the Dead Sea Scrolls*, Scholars Press, Atlanta, 1987, s. 61.

benimsenmesi, Levi ailesinin saflığa ve arınmaya verdiği önemin Ferisilik üzerindeki etkisinden kaynaklandığı, hemen fark edilmektedir.

“Saflığın ve arınmanın ısrarla aranmış olmasının duygu gücü, farklılık taşıyabilir. Genellikle, arınmanın sağlanması azmi, Ferisileri, giderek artan bir şekilde, kişiye özel olan ve sistematik biçimde yinelenen kalıplaşmış bir ayin anlayışını benimsemelerine yol açmıştır. Saflığın ve arınmanın ön koşulu olarak görülen dürüstlük, her günkü yaşamın uğraşlarından ayrı kalınmasını zorunlu kılmıştır.

Asketik yöneliş biçimi, yaşamın içinden çıkıp giderek bu dünyayı reddeden veya bedensel gereksinimleri önemsemez bir içeriğe kavuşuncaya kadar geçirdiği uzun süreci dikkate alındığında; çilekeşliğin maksadı haline gelen tüm kötülükleri terk ederek günahlardan arınmak çabası, açlık yoluyla nefse hakim olma azmi, Essenist cemaat içinde daima rağbet bulmuştur. İnsani güdüleri ve bedensel gereksinimleri sınırlarındaki bu dünyayı terk ve ret halindeki çilekeşliğin bu aşırı ucundaki essenizm, sonuçta asketik yönelişe dayandığı nispette, salt olarak Ferisilik kökünden çıkmış bir mezhep olarak kabul edilebilecektir.”⁷

Essenizmin izlerine, M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren rastlanılması olanaklıysa da; öğretisiyle ilgili önemli sorulara, yalnızca varsayımsal olarak yanıt verilebilmektedir.⁸ Her şeye rağmen, Eski Ahit’te sözü edilen Levi ailesinin saflığı, görünüş itibarıyla olsun ruhani derinlikleriyle benimsensin; apaçık bir şekilde Essenizm tarafından benimsenmiş olduğuna, asla kuşku duyulmamaktadır.

“Yerel ruhani meclis başkanının (mishmer), inananlar üzerinde kayıtsız ve şartsız bir otoritesi bulunmaktaydı. Aforoz etme yetkisi, yüz tam üyeden oluşan bir kurulun eline teslim edilmişti. Esseniler arasında havarilik, resmi İsrail topluluğunun bir belirtisi olarak, belki de, düzenin devamını sağlamak maksadıyla esas olarak fon toplama uğraşısıyla hizmet görülmesine yönlendirmiş olabilir. İlk Hristiyanlarda olduğu gibi, bu havariler ikişerli şekilde her yeri dolaşarak, dinsel törenlerin doğruluğunu denetleme ve devamlılığını sağlama maksadını taşımış olabilirlerdi.”⁹

Ortak sofralarda yemek yiyen ve birbirlerine de kardeş olarak hitap eden Essenilerde; sahip olunan tüm mallar topluluğa ait

⁷ Davies, *age*, s. 64-65.

⁸ *age*, s. 69.

⁹ Ginsburg, C.D., *The Essenes: Their history and Doctrines. The Kabbalah: Its Doctrines, Development, and Literature*, Routledge & Paul, London, 1956, s. 208.

olduğu için ortaklaşa olarak kullanılmaktaydı.¹⁰ Herkesten uzakta ve tamamıyla ayrı olarak yaşadıkları gibi, paylaşımı esas alan Essene adetlerinden kimseye bilgi vermemesini sağlamak için, daima, yeni giren üyelere yemin içtirilirdi.

“Daha sonra önemli bir kısmı Hristiyanlığı kabul etmiş olan ve M.Ö.2. ile M.S. 1. yüzyıllar arasında oldukça etkili bulunan bu İsrail mezhebinin üyeleri, Kudüs’teki Hasmon hanedanına bağlı rahiplerin yol açtığı dinsel yozlaşmadan kendilerini kurtarabilmek için, Yahuda çölündeki Kamran’a yerleşmişlerdir. Asketik yaşama biçiminde; kadınları dışladıkları gibi, günlük hayatın hemen her anı ayrıntılı bir şekilde Mishmer yetkililerince düzenlenmekteydi.

Tıpkı Ferisiler gibi Esseniler de, Musa’nın getirdiği yasalara uymakta, Sebt gününe ve ayın temizliğine dikkat etmekte; ruhun ölümsüzlüğüne ve günahkârların Tanrı tarafından cezalandırılacağına inanmaktaydılar. İstisnai haller dışında tapınakta düzenlenen ibadetlere katılmamış, sebt gününde ise, hiç durmaksızın vaktini duayla geçirmiş olan Esseniler; mezhebe yeni katılanları belirli bir deneme süresinden geçirmektedirler. Denemeden sonra, cemaate üyeliğe uygun görülenleri, Tanrının yasalarna bağlı kalacaklarına ve dürüstlük içinde yaşayacaklarına, iyiliği nasihat edip kötülükten uzak kalacaklarına, kardeşlerini seveceklerine dair yemin içtirerek kendi aralarına kabul etmekteydiler.”¹¹

Ancak yemin içtikten sonra, toplulukla birlikte yemek yemelerine izin verirlerdi. Esseniler, kendilerini yanlış yola yönlendireceklerinden endişe ettikleri rahiplerden tamamıyla uzak kalmışlar, kendi topluluk başkanlarından başka hiçbir kimseye bağlı kalmamışlardır.¹² Genellikle rahiplere karşı çok derin bir güvensizlik duygusunu beslemiş olduklarından, her konuda olduğu gibi kurbanla ilgili değerlendirmelerde de kendi cemaat liderlerine bağlı kalmışlardır.

“Yeni katılanlar için vaftiz töreninin düzenlenmesinde, banyo yapılarak temizliğin korunmasında ısrarlı davranmışlar; özellikle de, bedensel temizlik ile ruhun arınmışlığı arasında bağın kurulmasını öngören Ferisi emirlerini aynı katılık içinde uygulamışlardır. Bedensel temizliği esas alarak ayinlere katıldıkları, niyet ile davranışlardaki dindarlığa önem verdikleri için; denilebilir ki, temizlik üzerinde çok aşırı derecede titiz olmuşlardır.

¹⁰ *age*, s. 174.

¹¹ Larson, M.A., *The Essene Heritage; or, The Teacher of the Scrolls and the Gospel Christ*, Philosophical Library, New York, 1967, s. 83.

¹² *age*, s. 88.

Evlenmemeyi, kadını cemaat içine almamayı ne kadar ilke edinmiş olsalar da, Esseni cemaati içinde evli olanlara rastlanmaktaydı. Bunlar da, çocukları sebt gününde dünyaya gelmesin diye, eşleriyle Çarşamba günü cinsel ilişkiye girmemekteydiler.”¹³

Sabah duası, Tanrıyı tefekkürden daha önemli görülmektedir. Sadece cana kıymak değil, komşuya karşı haksızlığı düşünmek dahi men edilmişti. Çalmayla ilgili emir, daha da pekiştirilmiştir.¹⁴ Hak etmediğini almak, çalışmadan ve ter dökmeden para kazanmak; çalmak olarak nitelendirilmiştir. Özellikle de, kazanmayla ilgili her eyleme kuşkuyla bakılmıştır.

Savaşlar kadar, kazanç sağlama ve mülk sahibi olma gayreti de pek onaylanmış değildir. Para sahibi olmaya ve mülk edinmeye, en az köle kullanmak kadar karşı çıkmışlardır. Kölelik kurumunun meşruiyetini kabul eden kutsal metinleri yadsımış değillerse de, kendi içlerinde asla köle bulundurmamışlardır.¹⁵ Gereksinimleri aşan üretime, imalata ve tarımsal faaliyetlere hiç taraftar olmamışlardır. Cemaat içi ihtiyacı aşan dünyevi her çabanın, dini öğrenmeye ve tapınmaya ayrılacak zamanı azalttığı düşüncesinden çok, kazanç emelinin dindarca yaşamayı yok edeceği kaygısını taşımışlardır.¹⁶

“Cemaatteki insanlar birbirlerini ruhani anlamda sevdiklerinden, kardeşler arasında özel mülkiyet asla söz konusu olmamış, ortak tüketim cemaatin temelini oluşturmuştur. Kişisel gereksinimleri aşan her mal, hayırseverliği gerçekleştirmek maksadıyla depo edilerek, muhtaç olan kimselere karşılıksız olarak dağıtılmıştır. Fakirliği benimsemiş olmalarına karşın, seyahat ederek dinin uygulanışını denetleme sorumluluğunu üstlenmiş kardeşlerin desteklenmesine de önem verilmiştir. Topluluğa ait bir hazinenin veya kasanın olması da, yalnızca bu maksadın yerine getirilmesi içindir.”¹⁷

İsrail’in Tanrısının, evrende var olan her şeyin tek yaratıcısı olan Tanrı olduğuna ve günün birinde tüm insanların Yahve’nin Tanrılığını kabul edeceğine; Eski Ahit’teki “*bütün insanlığın Tanrısı Rab, benim. Var mı yapamayacağım bir şey?*”¹⁸ bu ifadeyle kesin iman etmiş olan Esseniler; ayinlere devam ile değil, davranışlardaki

¹³ *age*, s. 86.

¹⁴ Ginsburg, *The Essenes*, s. 121.

¹⁵ Saldarini, *Pharisees*, s. 247.

¹⁶ VanderKam J.C., *The Dead Sea Scrolls Today*, Grand Rapids Publ. New York, 1994, s. 105.

¹⁷ *age*, s. 108.

¹⁸ *Kutsal Kitap*, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2004, s. 983.

Tanrıya itaat ile gerçekleşeceğine inanmaktaydılar.¹⁹ Esseniler, öfkeyi ve her türlü tutkuyu, kötü ruhluluğun yavaş yavaş iradeye hükmetmesi hali olarak dikkate almaktaydılar.

“Niyetteki ve düşüncedeki kötü eğilime, hurs ile öfkeye; Ferisilerin olağan yorumlarından çok daha fazla ciddiye alır, son derece tehlikeli bulurlardı. Muhtemelen bu bakış açısına göre; Tanrıya inanan dindar bir İsrailinin, dua ederken kesinlikle yapılan uyarı, düşmanları için bile rahmet ve mağfiretinin dilenmesinin gerekliliği idi. Bir başka deyişle, kişinin kendisine düşman olanları da sevmeyen, inançlı sayılması olanaksızdı. Düşmanları sevmek, onlar için dahi bağışlanma dilemek ve şahsen gönülden affetmek; Esseni cemaatini Ferisilikten ayıran temel özelliği idi.

Tanrısının kutsiyeti, Essenileri, yalnızca üyelik yeminlerini ihmal etmelerine yol açmamış; bununla birlikte gizemli bir öğretinin geliştirilmesini ve çok sıkı bir disiplinin hakim kılınmasını da sağlamıştır. Böylesine sıkı bir disiplin, dinsel ayinler için temizliği zorunlu kıldığı kadar; vaat edilen lütfun armağanlarına erişilebilmesi için de, cinsel şehvete kendini tutma ve evliliğe karşı da güçlü bir isteksizlik besleme gibi daha sonra bütünüyle evlilik kurumunu reddetme gibi çekişmeli bazı eğilimlere de neden olmuştur.”²⁰

Evlilik, bazı Ferisi rahipleri tarafından da istenilmeyen bir hal olarak görülmemiş değildir.²¹ Essenilerin kendilerine özgü sayılan hayat tarzının gerçek güdüsünü, lütfun sağlanacağı Tanrı armağanları beklentisinin özünde keşfedilen gizemli bir öğretiyi oluşturarak bu ödüllendirmelerin peşinde gitme eğilimiydi.

Gerçi, ödülünü yalnızca Tanrıdan umarak insanlara karşı çıkarsız sevgi besleyip yardımına hep hazır olma duygusu, az veya çok derecede Ferisilerde ve bunları temsil eden rabbilerin zihinlerinde benimsenmiş bir fikirdi.²² Ancak, bu duygu, öğretinin odağında yer almış temel bir güdü etkinliğinde değildi. İstilaların getirdiği zulüm ve onur kırıcı dönemlerinde, hiçbir Ferisi, düşmanını sevecek ve onlara şefkatle davranacak bir eğilim içine giremezdi. Güçlenen ulusçuluk benlikleri, düşmanları için bağışlanma dilen ve kendisine kötülükte bulunan seven kimselere nefretle yaklaşılmasını öngörmekteydi.

¹⁹ VanderKam, *age*, s. 110.

²⁰ Lightley W., *Jewish Sects and Parties in the Time of Jesus*, The Epworth Press, London, 1925, s. 98.

²¹ Saldarini, *Pharisees*, s. 251.

²² Lightley, *age*, s. 101.

Gizlilik, en dikkatli bir şekilde, kutsal yazılarda işlenmişti. Topluluk tarafından tam üye olarak kabul edilmiş olan bir kimse, dışardan hiç kimseye buradaki yaşantıları hakkında en küçük bir bilgiyi vermesi dahi kesinlikle yasaktı.²³ Cemaat üyelerine hep sessiz kalmaları öğütlenmekte, içilen yemine daima sadık kalmaları istenmekteydi. Cemaat içinde ve kardeşler arasında, daima açık sözlü olması, sahip olduğu her şeyiyle birlikte edindiği bilgi ve deneyimi de paylaşması, samimi ve içten davranması, yardım etmeyi sevmesi istenmekteydi.

Gizlilik öğretisinin gerçek anlamı; kutsal destanların alegorik şekilde yeniden yorumlanmasıyla oluşmaya başlamıştır.²⁴ Tanrıya olan inancın ruhani bir konum sağlamaya yönelik olmasına neden olmuştur. Bütün bunlardan başka, açık ve kesin bir şekilde, Tanrının habercisi ve hizmetkârı görevini üstlenmiş meleklerin varlığı düşüncesini yerleştirmiştir.

“İnançlarına en aykırı yabancı bir nitelik olarak, güneşin dünya üzerinden geçtiği sanılan çeşitli hareketlerine göre belirlenen tapınma anları saptanmıştır. Ferisiliğin yeniden hayat bulma inancının yerine; cennet ve cehennem gibi kavramlarla, ruhun ölümsüzlüğü, ölümden sonra hesaba çekilme, sonsuz yaşama erişme vs. gibi beklentileri öne sürmüşlerdir. İsrailîlerin dinlerine melek, cennet, cehennem ve yargılanma gibi kavramların böylece yerleşmeye başlamasıyla birlikte, yargılama kaygısı, ister istemez tüm bireysel davranışların temel ölçüsü haline gelmişti.

Tanrının rzasını, davranışlarındaki iyi niyetleriyle ve özverili yaklaşımlarıyla ulaşabileceğine inanan Essenîlerin, belki de en karakteristik nitelikler, ibadette kurban kesimine asla itibar etmemiş olmalarıdır. Ayinlere devam ederek inancın topluluk ibadetiyle kanıtlanması gerektiği tutumunu önemli ölçüde terk etmiş olan Essenîler; hayvan kesilerek kurban edilmesi yoluyla Tanrının hoşnut edileceği, bağışlamasına erişileceği gibi geleneksel ibadet tarzını de ret etmişlerdi.”²⁵

Daha açık bir deyimle, o sıralarda pek yaygın ve etkili olan Ferisilere özgü törensel tapınmalara katılmamış, kurban kesilmesi yoluyla günahlardan arınmayı ve buna hükmedecek olan kâhinlerin bilgeliğine itaat etmeyi hiç kabul etmemiş olan Essenîler; sevgiye ulaşmak maksadıyla, dürüstlüğü esas almışlar; kendilerine karşı düşmanlık emelleri beslemiş dahi olsa, herkesi sevmenin gerekli-

²³ Larson, M.A., *The Essene-Christian Faith: A Study in the Sources of Western Religion*, Philosophical Library, New York 1980, s. 172.

²⁴ *age*, s. 183.

²⁵ Larson, *age*, s. 190-191.

liğine inanmışlardır. Essenizm, İsrail dininin Kutsal Kitabına dayanmış olsa dahi, taraftarlarına çok farklı bir yöneliş biçimini önermiştir.

Kaldı ki, Ferisilerin, Tanrının elçisi ve emrindeki hizmetkârı olarak meleklerin varlığına besledikleri derin inancın, Fars kökenli olduğu benimsenilen bir görüştür.²⁶ Beden ve ruh öğretisindeki bu keskin düalizmin bir sonucu olarak beliren melek düşüncesinde, Helenist etkinin önemi de kavranabilir. Her yönüyle Fars veya Babil kökenli olan güneşe beslenen derin saygı, dinin özüne aykırı düşmüş olsa da; ibadetin zamanının belirlenmesinde kullanılması, İsraililer için tuhaf sayılabilir.

“Evlenmemeye meyletme, düzeni sınıflandırmış olmaları ve hayvan kurbanı yoluyla gûnahtan arınma ibadetini reddetmeleri; Esseni mezhebi üzerindeki Hintlilerin etkisinin olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, yıkanmalar ile ayinler şeklindeki dinlerindeki bazı etmenlerin; Helenistik olduğu kadar doğuya özgü gizemli yönelişlerden kaynaklanmış olduğuna pek kuşku yoktur. Muhtemelen cemaatteki gizlilik öğretisinin bu kadar ayrıntılı bir şekilde işlenmiş olması da, aynı kaynaktan çıkmıştır.”²⁷

Gerçekten de, Essenilerin kurdukları düzen, Levi ailesinin temizlik temelindeki törensel ayini ile gizemli din anlayışının bir karışımı olduğu kanısını uyandırmaktadır.²⁸ Essenilerde çok güçlü bir şekilde kendisini hissettiren mesih beklentisi, Ferisilerdeki gelecek ümidinin yerine geçmiştir. Bundan dolayı denilebilir ki, Esseni mezhebinin en ihtimamlı incelemesinden çıkan sonuç, bu eğilimin yerleşmiş İsrail geleneklerine kesinlikle aykırı olduğuydu.

Judaizm, ibadeti tapınma içinde düzenleyen ayinsel niteliğinden dolayı, benzeri koşullardaki Hinduizmden baskın çıkmıştır. İsrail konfederasyonu, tapınak ayinlerine katılmasına devam edilmesi gerektiğinde ısrar etmesi, Musa'nın yasalarına Ferisilere özgü bir yaklaşımla uyulmasını şart koşması nedeniyle; geçmişten aktarılan dinsel dogma ile geleneklere uymayan bütün yönelişleri asla ciddiye almamaktaydı.²⁹ Ferisilik anlamında yasanın yerine getirilmesi bile, özellikle çok büyük bir önem taşımaktaydı.

²⁶ Vermes, G. – Goodman, M., *The Essenes According to the Classical Sources*, on behalf of the Oxford Centre for Postgraduate Hebrew Studies, London, 1989, s.74.

²⁷ Schure, E., *Jesus, the Last Great Initiate*, Theosophical Publishing Co., New York, 1908, s. 49.

²⁸ *age*, s. 52.

²⁹ Vermes, *The Essenes*, s. 75.

Yine de Ferisi mezhebinin, özel yeminleriyle ve öğretileriyle tapınak ayinlerine ilgisiz kalan İsraili arkadaşlık cemaatinin kendisine olduğu kadar, Kudüs'teki Tapınağa bağlı kalmış ve Musa'nın yasasını da dikkatle gözetmiş İsraili Hristiyanlardan oluşan Nasıralı topluluğun benzeri şekilde koşullanmış eğilimiyle yüz yüze gelindiğinde de mümkün olduğu kadar uzunca bir süre boyunca hoşgörülü tutumunda ısrar etmiştir.

3. Ferisilik ve Essenilik

Kutsal Kitaba olan bağlılıkları dikkate alındığında, Ferisilik ile essenizm arasında bir sınır çizmek, en azından yerleştirmeye çalıştıkları farklı yaşama tarzlarına göre değerlendirmek, yine de çok kolay olmayacaktır.³⁰ Yeni Ahitte, Ferisiler açgözlü ve tamahkar kimseler olarak tanıtılıp, tapınak içindeki şekilci ibadetleriyle davranışlarındaki özsel yönelişleri kaybolduğu ithamına uğrarken; sadece kazanç peşinde koşulması, bu uğurda bir İsrailinin diğerinden yararlanması, hayırseverlik maksatlarının taşınması, Ferisilerin etkili olduğu dönemlerde dahi, asla geçerli değildi.

“Nitekim, sayısız fenomen benzeri zihniyetin egemen olduğunu kanıtlamaktadır. İlki, sevginin evrenselliğiyle ilgilidir. Hali vakti yerinde varlıklı insanlar, hasheina (gizli kişi) olarak adlandırılmıştır. Bu prensibin ve büyüklük davranışının bir sonucu olarak da fakir kimselere gizli olarak yardımda bulunmak esas olmuştur. Fakirlerin de, verenin kim olduğunu bilmeksizin tam bir gizlilik içinde verileni alması sağlanmıştır.”³¹

Fırsat düştükçe gerçekleşen örgütlenmemiş bir tarzda yardımlaşıldığı için, topluluk hazinesinin dışında, yalnızca kişiler arası yardımlaşma maksadıyla bir fon kurulmuştur. Talmut'a göre, bu gibi fonların, neredeyse İsrail'in bütün şehirlerinde oluşturulması gerekir. Talmut'taki, fakir kimselere dahi saygı duyulması gerektiği ilkesinin bu karakteristik özelliği ifadesini, yine rabbinik bir uyarı olan '*hiç kimseyi utandırmayacaksın*'³² emriyle uyularak bulmuştur.

Yardımlaşmada gözetilmesi istenilen aynı ilkeye '*sağ elin verdiğinden, sol elinin dahi haberi olmasın*'³³ sözleriyle, daha sonra, İsa tarafından da sahip çıkılmıştır. Çünkü verilen her yardım veya sağlanan her yararlılık, karşılığını sadece cennette bulacağı için,

³⁰ Finkel, A., *The Pharisees and the Teacher of Nazareth; A Study of Their Background, Their Halachic and Midrashic Teachings, The Similarities and Differences*, E. J. Brill, Leiden, 1974, s. 29.

³¹ Finkel, A., *The Pharisees*, s. 32.

³² *age*, s. 49.

³³ *age*, s. 51.

bunun söz edilmesi dahi istenmemiştir. Yardımlaşmada gözetilen bu temel esas, günümüz İsrail dininin insanîyetçi özelliğini gözler önüne serdiği gibi, Hristiyan hayırseverliğin de özünü oluşturmaktadır.³⁴

“Essenilerde de, kamil bir arınmışlığa erişmek için bu dünyaya özgü tüm gâilelerden ve her türlü bedensel zevklerden tamamıyla çekilerek azizlere (kadosh) yakışır şekilde münzevi bir hayatın sürülmesi gerektiğine inanmış olduklarından, çok ender olarak ve yalnızca yaşamı devam ettirmek gayesiyle tarımla ilgilenmişlerdir. Böylece İsrail halkı içinde köylü münzeviler denilen bir zümre oluşmaya başlamıştır.

*Tapınak ayinlerine katılmayı benimseyerek davranışlarında Tanrı rızasını aramış olmakla, rasyonalizmin özüne yönelebilmüş olan Esseniler; bu yönelişte, dünyevi uğraşmayı ret içeriğindeki münzevi hayatı temel olarak almakla, adeta rasyonelleşme sürecini engellemişlerdir. Yine, sabahları güneşin ilk doğduğu anda, bütün İsrailîlerin dua etmeye titizlikle uydukları biçimsel bir disiplin altında Tanrıya yönelmede, asla ihmalkârlık etmemişlerdir.”*³⁵

Ayinlerde temizliği ve davranışlarda da dürüstlüğü esas alarak paganist tapınmalardan tamamıyla ve kesin bir şekilde ayrılmış olmasına karşın, Ferisilik içeriğindeki Judaizm; günün belli anlarında tapınmayı şart koşmuş olmakla, çok çeşitli türdeki kültlerin istilası altında kalıp, bunlardan önemli bir kısmını yapısında bir araya getirmiş olmakla, karşı karşıya gelmiştir. Yine de denilebilir ki, içten bir şekilde gizli ve şekilcilikten uzak kalmış tarzdaki ibadeti kendisine temel alan öğretinin gelişebilmesi, Ferisiliğe tamamıyla yabancı kalmaktadır.³⁶

Ferisilikteki vahiye dayalı din anlayışını, ölümden sonraki hayat beklentisini, Mesih’in inerek düşmanlarından öç alacağı günün özlemini, kehanetin vahyin kanıtı haline gelmesini engelleyerek; bir başka inancın benimsenmesi de, olanaksız görülmektedir.³⁷ Ferisiliğin bu doğasına göre etkili olan düşünce ve değerlere benzer şekilde; Yeni Ahit çevresindeki hikayeler ve efsaneler, en açık tarzda kendi ifadesini bulmuştur.

“Essenilerin bir topluluk olarak örgütlenişi, dinsel tutumları ve ahlaki yargıları bakımından bireyleri üzerindeki etkisi dikkate

³⁴ Vermes, *The Essenes*, s. 89.

³⁵ *age*, s. 95-96.

³⁶ Finkel, *The Pharisees*, s. 67.

³⁷ Yadin, Y., *The Temple Scroll : The Hidden Law of the Essenes, the Dead Sea Sect*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1985, s. 106.

alındığında; özellikle de Hristiyanlığı benimsemiş İsraililer tarafından oluşturulan esas Hristiyan uygulama arasında çok yakından bir ilginin bulunduğu dikkati çekmektedir. Esseniler, tıpkı Hristiyanlar gibi vaftiz ayini düzenlemekte, dinsel olayı anmak için gerekli ziyafetler vermekte, evrensel sevginin ortakmalcı paylaşımını yaşamakta, içlerindeki fakirleri desteklemekte, kendi içlerinde köle kullanmamakta, İsrail inancındaki anlamıyla havarilik makamını ve görevini kabul etmekte, günahlardan arınmış üyeleri için evlenmemeyi doğru bulmamakta, lütfun armağanı olarak Tanrı hoşnutluğunu ummaktadır. Bütün bunlardan başka kutsal bir halin göstergesi olarak kehanette bulunulmasından kaynaklanmaktadır.”³⁸

Essenilerin ahlakı, tıpkı Hristiyanlar gibi her yönüyle barışsever, düşmanlarını dahi sevmeyi zorunlu kılan, kurtarılmaya en uygun koşullara fakirlerin sahip olduğuna inanan, Yeni Ahitte sözü edilen cömertlik erdemini uygulasa dahi zengin olan bir kimsenin kurtarılmayacağına kesin gözüyle bakan bir anlayışı hakim kılmıştır. Esseniler, bu ahlaki anlayışlarıyla, ilk Hristiyanlara temel oluşturmuş olmalarına karşın; pek çok yönden de, Ferisilerden ayrılmışlardır.

Büyük ölçüde Levi ailesinin görüşleriyle oluşan ayinsel arınmayla ilgili olarak, İsa'nın mesajı bile tamamıyla farklı bir eğilim almıştır. İsa'nın, *“ağızdan giren şey insanı kirletmez, insanı kirleten ağızdan çıkmıştır; ağızdan çıkan yürekte kaynaqlanır, insanı kirleten de budur, yıkanmamış ellerle yemek yemek insanı kirletmez”*³⁹ sözlerinin anlamı, esas olan ahlaki arınmadır, İsrailiye özgü ayin öncesi temizlik kurallarının ve temiz şekilde yaşamının pek bir önemi yoktur.

“Temizlenerek, güzel kokular sürülerek ve temiz elbiseler giyilerek gidilmiş dahi olunsa, ayinsel ibadetin ruhu arındırmada asla yeterli olmadığına inanan; şekilci ibadetin toplumu bölerek ve insanlar arasında husumet duygularını ekerek, haksızlıklara ve kötülöklere mazeret oluşturacağı endişesini hisseden Esseniler; ahlaken temizlenmeyi ve dürüstlüğü sevgiyle insanlara aktarmayı her şeyin üzerinde tutmuşlardır.”⁴⁰

Böylece şekilci ve kuralcı bir temelde tapınak içinde sınırlı kılınmış her ibadet; yerleştiği toplumdaki insanları bölmekte ve toplumsal barışı engellemektedir. Bütün bunların sonucunda, insanlar

³⁸ *age*, s. 107.

³⁹ *Kutsal Kitap*, s. 1247.

⁴⁰ Yadin, *The Temple Scroll*, s. 19.

arasındaki ilişkileri sevgi ve dürüstlük temelinden uzaklaştırmaktadır. Zira tapınakla sınırlı kalan şekilci ve kuralcı ibadet, bu ibadeti yerine getiren kimseleri benimsemekte, uymayanları ise dışlayıp horlamaktadır.

“Ruhun kötülüklerden ve günahkârlıklardan arınması halini bildiren bir delil ve cezbedici güç anlamında kullanılan ruh deyimi; İsraililere olduğu kadar, Ferisi öğretisine de yabancı olmayan bir kavramdır. Yahve'nin ruhu, Samson'un kahramanlığı ile dikkat çekici karizmatik örneğine ulaşmaktadır.

Yahve, Saul'e karşı beslediği harareti öfkesiyle hakkından gelmekte, özellikle de gelecek için kehanette bulunan nebilerinin karizmatik bir güce sahip olmasını sağlamakta, mucize ve harikalarıyla karşı dinlerin kâhinlerinin ve rahiplerinin yalancılığını yüzlerine vurmaktadır.”⁴¹

Halkından günah işleyenlere karşı geçerli bir kefareti takdir edebilmek için, Yahve'nin ruhuna muhtaç olduğunu hisseden kâhinler; günahkâr olan bir kimse kral ya da kahraman da olsa bu ruhu kaybedeceğini, bir nebinin ancak Yahve'nin ruhu sayesinde bilgili ve güçlü kıldığını, açıkça bildirmekteydiler. Yahve'nin ruhuyla görmekte, duymakta ve konuşmaktadırlar.

Özellikle de, Eski Ahit'teki, *“bakma günahlarıma, sil bütün suçlarımı, ey Tanrı temiz bir yürek yarat, yeniden kararlı bir ruh var et içimde, beni huzurundan atma, Kutsal Ruhunu benden alma; ama başkaldırıp Onun Kutsal Ruhunu incittiler”⁴²* şeklindeki ifadelerde, Yahve'nin ruhunun terk edilip kötü ruhun alınmasıyla, günah bataklığına düşülmüştür. Nitekim İsraili yazıcılar, Yeni Ahit'teki *“bu adam cinleri, ancak cinlerin önderi Baalzevul'un gücüyle kovuyor”⁴³* ifadesiyle, İsa'yı, kötü ruhlar prensi Beelzebul'un ruhunu çağırarak itham etmişlerdir.

Şefaati yani affetme yetkisini ibadet edilen yere (sinegog) ait kılmış olmakla İsraililer, Hristiyanlığın kurumsallaşmasının temeli olan lütfun kilisede olduğu inancına öncülük etmişlerdir.⁴⁴ Ancak Hristiyanlıktaki affetme inancı sinegogta kişinin Tanrısından affını dilemesi yakarışından tamamıyla farklılaşmış, günah çıkartma ile insanın insanı affetmesi biçimine dönüşmüştür.

⁴¹ *age*, s. 4.

⁴² *Kutsal Kitap*, s. 728, s. 936.

⁴³ *Kutsal Kitap*, s. 1265.

⁴⁴ Bokser, B.Z., *The Wisdom of the Talmud: A Thousand Years of Jewish Thought*, Philosophical Library, New York, 1951, s. 117.

“İsraililer, Tanrının ismini doğrudan kullanmaktan korktukları için, Yahve ismi yerine, kutsal ruh anlamına gelen ‘shekina’ deyimini yeğlemişlerdir. İlahi ruh öğretisi, yaratılışın başladığı sırada, birinci günün yaratılmasıyla birlikte, ‘Tanrının ruhu sularn yüzü üzerinde hareket ediyordu’ ifadesine dayalı olarak geliştirilmek istenmiştir. Zulme, istilaya ve baskıya uğrayan İsrail’in sembolü haline gelen kuşa; ara sıra Talmut’ta da rastlanılan yorumuyla, ruhun habercisi nitelemesi yapılmıştır.

Talmut’taki ifadelerde, İsraili lehine ve ona şefaatte bulunmak maksadıyla kutsal ruhun Tanrıyla görüştüğüne ve aracılık işlevini üstlendiğine rastlanmaktadır. Şefaatchi anlamına gelen ‘synegor’ adını alarak, yardım eden, şefaatte bulunan, kurtuluşu sağlayan gibi etkinliklerinin olduğuna inanılmaktadır.”⁴⁵

Malaki’den sonra, nebilik çağının artık son bulduğu ve kutsal ruhun gönderileceği, “kâhinin dudakları bilgiyi korumalı ve insanlar onun ağızından öğüt aramalı, çün o, her şeye egemen Rabbin ulağıdır”⁴⁶ ifadeleriyle bildirilmektedir. Diğer taraftan, Eski Ahit’teki, “ondan sonra bütün insanların üzerine Ruhumu döküleceğim”⁴⁷ ifadesiyle de, Mesih’in gelmesinden sonra, saflığın ve günahlardan arınmışlığın bir sonucu olarak kutsallığın gerçekleşmesiyle birlikte kutsal ruhun her bir İsrailinin üzerine döküleceği bildirilmektedir.

4. Essenizm ve Hristiyanlık

Kutsal ruhun her bir İsrailiye düşmesiyle birlikte, artık oğulları ve kızları kehanette bulunmaya başlayacak, yaşlıları ise geleceği rüyalarında görecektir.⁴⁸ Kutsal ruhun yeniden canlanma göstermesi, Mesih’in dünyaya gelmekte olduğuna ve Tanrı krallığının da bu dünya üzerinde kurulacağına işaretir.

“Kutsal ruhun dökülmesi betimlemesi, ilk Hristiyanlıkla ilgili bir kavram olan ellinci gün mucizesinin anlaşılmasını ve benimsenmesini de sağlamıştır. İsraililerde Hamsin (şavvot), Tanrının Sina dağında görünmesiyle ve on emrini bildirmesiyle bağlantılı kıldığı gibi; Hristiyanlıkta da Pesah bayramından sonraki ellinci günde kutlanmaktadır.”⁴⁹

İsraili rabbiler, kutsal ruhun dökülmesiyle birlikte keramet sahibi kimselerin toplumda benimsenen bu erkini daha da

⁴⁵ age, s.121.

⁴⁶ Kutsal Kitap, s. 1193.

⁴⁷ Kutsal Kitap, s. 1194.

⁴⁸ Rivkin, *Judaism and Christianity*, s. 26.

⁴⁹ age, s. 28.

yüceltmek ve pekiştirmek için Tevrat ve nebiler üzerinde çok ayrıntılı çalışmalara girişmişlerdir.⁵⁰ İlahlara tapınma eğilimindeki pagan tanrı anlayışını tam anlamıyla reddederek İsrail'e özgü tanrının özelliklerini kesin olarak irdelemişlerdir. Bilgeliklerine, dinin özünü açık ve seçik bir şekilde oluşturmalarına rağmen bunlardan hiç biri, Hristiyanlıkta olduğu gibi bir aziz unvanını almaya taraftar olmamıştır.

Rabbilerden her biri dini bilgiyi edinmeyi bir meslek haline getirmelerine karşın bunlardan hiç biri lütfun dağılımında aracılık işlevini gördüğünü öne sürmemiştir. Akli ve bilgeliliğiyle İsrail dinini irdelemiş, dinin temel ilkelerini belirlemeye çalışmıştır. Bilgelikleriyle dini oluşturmaları sırasında, nebiye has tavırlar için kehanette bulunmak veya karizmatik etkinliğiyle insanlara dini aşılama gibi gayretler içinde bulunmamışlardır.⁵¹

Bir eylem ve mücadele adamı olmaktan çok, düşünce adamı işlevine bürünerek, dinin saf şeklini oluşturmaya kendilerini adanmışlardır. Böyle olunca da, İsraili Rabbi, ne ayinlerle lütfun dağıtılması görevini üstlenmiş, ne de karizmatik gücüyle yardıma muhtaç olanlara şefaet etmiştir.⁵² Hepsinin dinsel yönden sahip olduğu tek kudreti, bilgelikleri olmuştur.

“Bilgelikleriyle dini kırsal İsraili üzerinde etkili kılmaları, dinde itibar gören kimseler haline gelmeleri ister istemez, rabbilere gösterilen saygının ve verilen onurun topluluktaki diğer yüksek seviyeli insanların elinde bulundukları konumlarının çok üzerinde olmuş, halk kendilerini sevgiyle bağrılarına basmıştır. Rabbilerin akıl ve bilgelikleriyle dini temellendirme işlevi, İsrail'de yaşama tarzının özünü oluşturan dinin açıklanmasını da sağlamıştır.”⁵³

Artık, günlük görevleriyle rabbi, ilahi sözün anlamının açıklanmasına kendisini adarken, vaaz veren bir kimse gibi değil, tam bir öğretmen gibi davranmaktadır.⁵⁴ Tanrı ile İsraili arasındaki ilişkileri düzenleyen yasayı kendi öğrencilerine derslerde anlatarak en ayrıntılı bir şekilde işliyor; karizmatik bir lider işlevine sahip olan bir nebi gibi her kesimden insanlar önünde konuşmuyordu. Gerçekten de rabbiler, sinagog içinde öğretmenlik faaliyetlerini sürdürmüş

⁵⁰ Travers, R., *Christianity in Talmud and Midrash*, Herford Clifton, N.J., Reference Book Publishers, 1966, s. 159.

⁵¹ Rivkin, *age*, s. 41.

⁵² Travers, *Christianity in Talmud and Midrash*, s. 164.

⁵³ *age*, s. 165.

⁵⁴ *age*, s. 170.

olmakla dinsel konularda kendisini sürekli yetiştirmekte olan seçkin bir zümrenin İsrail'de oluşmasına da katkıda bulunmuşlardı.

“Rabbilerin başlattığı yasa üzerindeki bu mesleki çalışmaların, öğrencileri tarafından da sistematik öğrenim anlayışıyla sürdürülmüş olması; tıpkı Romalılarda olduğu gibi uzman bir hukukçular zümresinin oluşmasını sağlamıştır. Ancak, İsraili yasa yorumcularının adaleti sağlama işlevlerinin yanı sıra bir de dine uygun kararların sonradan irdelenmesini sağlamak amacıyla kayıtl altına alınması gibi bir eğilim içine girdikleri bilinmektedir.

Rabbi dini irdeleme işiyle ilgilenirken, kesinlikle bir din görevlisi gibi davranmamakta, dinsel mesajın tamamıyla teknik içeriğiyle ilgilenmekteydi. Bu anlamda, ilk İsrail dininde olduğu şekliyle, ayin öncesi banyo temizliği (mikweh), kurban töreni gibi halkın ibadetine ait konularda bilgi vermekteydiler. Yasanın toplumdaki insanlar tarafından yerine getirilmesinde düşünsel ilkelerinin oluşturulması, rabbilerinin hepsinin temel görevi haline gelmişti.”⁵⁵

Ancak Romalı hukukçular zümresinin başlattığı rasyonel eğilimin her yönüyle İsrail'de yerleşmiş olduğu pek söylenemez. Uygulamada, rasyonel kavramların oluşturulması için bir kapasitenin bulunduğu anlamını içerir. İsraili rabbiler, Romalı hukukçu konsüllerin olduğu gibi sadece dünyevi konular üzerinde odaklaşmamışlar, soylu bir statü grubunu da oluşturmamışlardır.⁵⁶

Dinsel törenleri ve yasayı açıklayan ve öğreten sıradan halktan kimseler arasından çıkmışlardır. Tam bir dürüstlük içinde, nebilerin aktardıkları Tanrı sözlerine dayanarak yasanın içerdiği anlamı açıklarken, kavramsal çözümlemelerde bulunurken; çok sınırlı bir düzeyde burjuva rasyonalizmini aksettirmiş ve yorumlara girişmişlerdir.⁵⁷

“Özel bir örgütlenme şekli olan Ferisi kardeşlik birliği açıkça gözden kaybolunca, başlangıçta getirilmeye çalışılan faal kardeşlik ruhu da etkisini yitirmeye başlamıştır. Ferisi ayin öncesi ibadet temizliği, grup içindekilere olduğu kadar dışında kalan kimselere de ibadetle ilgili çok yüksek engelleri beraberinde getirmiştir. Özellikle de grup içi engelleri çok daha önemliydi. Esseni topluluğundan olan bir kimse; akraba dışı evlilik yapmaktan, başkalarıyla aynı sofraya oturmaktan, kendileri dışındaki

⁵⁵ *age*, s. 172.

⁵⁶ Weber, M., *Ancient Judaism*, Collier MacMillan, London 1967, s. 207.

⁵⁷ *age*, s. 209.

geri kalan İsraililerle yakın ilişki kurmaktan, asla korkmamak-taydı.

Oysa Ferisi kardeşliği kendisini, am haartez (toprak insanı) anlayışıyla ayrı kılmakta olduğundan, çok katı ve ayinsel koşullara uygun, eski Yahve inananlarını kapsayan kast benzeri bir zümre yapısını da beraberinde getirmiştir. Kâhinlik ve Levi ailesinden bilge birinin kalıtsal bu ayrıcalıkları, İsrail halkı içinde etkisini sürdürüp gitmiştir.”⁵⁸

Diğer kâhinler akraba dışı evliliklere karşı çıkmış değillerse de, kendi ailevi niteliklerini devam ettirmek istemişlerdir. Ayrıca oluşmakta olan Ferisi seçkinler zümresi, sıradan İsrailiyi de içine çeken bir kardeşlik anlayışından giderek uzaklaşmaya başlamıştır. Bu seçkinlerin ayrıcalıklı bir zümre olarak toplum üzerinde yer alışında, yazıcıların büyük etkisi olmuştur.

Yazıcılar, İsraililerin saf iman özelliklerini muhafaza etme gayretleriyle, bir ölçüde Ferisilerden ayrılmış bulunmaktadırlar. ⁵⁹ Ferisiler, her şeyden önce kurum içinde koşulları belirlenmiş törensel ibadete büyük bir önem vermişlerdir. Diğer İsrailileri kendi yoluna çevirmek için büyük gayretler sarf ettikleri, Yeni Ahit'teki “vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler, tek bir kişiyi dininize döndürmek için denizleri kıtaları dolaşırsınız, dininize döneni de kendinizden iki kat cehennemlik yaparsınız”⁶⁰ ifadesiyle açıklanmaktadır. En büyük sevinçleri ve coşkuları, kendi yollarına yeni katılan insanlar olmaktadır.

Tıpkı havarilik sonrası ilk Hristiyan dönemlerinde olduğu gibi, İsraili dindarların dine katma yönündeki politikası; Eski Ahit'teki, “yanızdaki yabancı bir konuk Rabbin fışh bayramını kutlamak isterse, önce evindeki bütün erkekleri sünnet edilmeli, sonra yerel halktan biri gibi İsrail halkına katılıp bayramını kutlayabilir, ama sünnetsiz biri fışh etini yemeyecektir, Ülkede doğan için de aranızda yaşayan yabancı için de aynı kural geçerlidir” (Kutsal Kitap, s. 96) ifadesine bağlı kalınarak yürütülmüştür.

Nitekim bu konuyla ilgili Eski Ahit'teki “Rab, Yakub'un soyuna acıyacak, İsrail halkını yine seçip topraklarına yerleştirecek, Yabancılar da Yakub'un soyuna katılıp onlara bağlanacak; uluslar İsrail halkını kendi topraklarına götürecekler”⁶¹ ifadesiyle bildirilen keha-

⁵⁸ *age*, s. 212-213.

⁵⁹ Bowker, J., *Jesus and the Pharisees*, Cambridge University Press, Cambridge, 1973, s. 115.

⁶⁰ *Kutsal Kitap*, s. 1364.

⁶¹ *Kutsal Kitap*, s. 891.

nette de; İsraililerin tapınmaya yabancıların geleceği ve Yakub'un evine bağlanacağı bildirilmektedir.

“Evlatlığa kabuldeki üç aşama, özellikle dikkat çekicidir. Birinci aşama olan, dine henüz katılmış yeni arkadaşlık (ger toshap) safhasında, kişi, tek Tanrıya inanmasına ve on emirle açıklanan İsrail ahlakını da benimsemesine rağmen; İsrailinin kurumsal ayinine katılmamakta, ibadetle ilgili davranışı denetim altına alınmamış bulunmakta, cemaatle biçimsel bir bağlantı içine girmemektedir.

İkinci aşama olan, dinin kapısından içeri girme (ger shaar) safhasında, kişi çok titiz bir şekilde İsrail sorgulamasından geçmektedir. Yahve'den başka bir ilaha tapınmayacağına dair, hatırlı üç İsraili huzurunda yemin içmektedir. Yedi Noachidic buyruğuna bağlı kalacağını, Sebt gününe uyacağını, domuz etini yemeyeceğini, ayinsel şekilde düzenlenen oruçları tutacağını, sünnet olacağını açıkça bildirmektedir. Artık bu kimse, bayramlara katılma ve sinagogdaki kutlamalarda bulunma gibi sınırlı bazı hakları edinmiş olan, topluluğun pasif bir üyesidir.

Üçüncü aşama olan ahde dürüstlük içinde her zaman ve her yerde bağlı kalma (ger zadek) safhasında, sünnet olduktan ve ayinsel görevleri de üstlendikten sonra kişi cemaate tam olarak kabul edilmektedir. Cemaat içinde en üst konuma kadar ulaşmasını sağlayan bu son aşamayla, kişinin, dini bilgisine ve şahsiyetine tam bir güven duyulmaktadır.”⁶²

Evlatlığa kabul şeklindeki bu gibi aşamalara, yalnızca ayinsel anlamda Helenlerde rastlanılmıştır. Yine de bu evlatlığa kabulün, gerçekte, sadece İsrailiyle sınırlı kaldığı, sünnet edilmekle dine katılınmasının yeterli görüldüğü, ahde vefa yeminiyle topluluğun üyesi olarak kalındığı söylene bilir.

Ancak Hristiyanlığın pagan dünyası arasında yayılması sırasında, Yeni Ahit'teki “biri sünnetliyken mi çağrıldı sünnetsiz olmasın, bir başkası sünnetsizken mi çağrıldı sünnet olmasın; sünnetli olup olmamak önemli değildir, önemli olan Tanrının buyruklarını yerine getirmektir; herkes ne durumda çağrıldıysa, o durumda kalsın; köleyken mi çağrıldın üzülmeye çünkü köle olan kimse Rabbin özgürüdür; herkes ne durumda çağrıldıysa Tanrı önünde o durumda kalsın”⁶³ ifadesiyle evlatlığa kabulde sünnetlilik ön şartı kaldırılmıştır.

⁶² Bowker, *Jesus and the Pharisees*, s. 128.

⁶³ *Kutsal Kitap*, s. 1492.

Böyle olunca da, “*Pavlus’a sen öteki uluslar arasında yaşayan bütün yahudilere çocuklarını sünnet etmemelerini ve törelerimize uymamalarını söylüyor, Musa’nın yasasına sırt çevirmeleri gerektiğini öğretilmişsin*”⁶⁴ ifadesiyle ilk Hristiyanların yasaya karşı gelindiği ve Tapınaktaki tapınmanın koşullarından birine uyulmadığı konusunda ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Böylece, “*Kutsal Ruh armağanının öteki uluslardan olanların da üzerine dökülmesini şaşkınlıkla karşıladılar*”⁶⁵ ifadesiyle sünnet olmayan kendi dilinden Tanrıya dua eden kimselerin dahi dine kabul edileceği görüşü benimsenmiştir.

Sonuç

Esseniler, bir düzen altına girmiş, daha geniş bir Ferisi kardeşliğini andırmaktaydı. Ancak, Essenilerin yakınlaşmayı zorunlu kılan emirleri, Ferisilere nispeten çok daha kesin olarak tanımlanmış ve hemen her alana yayılmıştır. Bütün bunlardan başka huşu içindeki nedamet halleri, çok ciddi olarak din adamı yetiştiren yerleri ve deneme yılları bulunmaktaydı. Cemaatin örgüt düzeni, tamamıyla katı ilkelerle donatılmış münzevi keşiş hayatını zorunlu kılmaktaydı.

Essenilerin, Tapınakta yürütülen hemen hemen tüm ibadetlerden kendilerini ayrı tutmuş olmalarına rağmen gönderdikleri armağanları dolayısıyla Tapınak ile bağlarını bütünüyle koparmış da değillerdi. Dinde sofu olmaları, esas olarak, kendini Tanrıya adayın tutumlarının yoğunluğuyla betimlenen dua hallerine dayanmaktaydı.

Esseniler münzevi hayatı günahahtan arınmanın bir yolu haline getirmiş olmakla bu dünyayı fiilen terk ve ret etme gibi bir eğilime sürüklenmişlerdir. Essenilerin bu temel anlayışları o sıralar İsraililer arasında yerleşmiş bulunan Ferisiliğin temel düşünceleriyle açıkça bir aykırılığa düşerek; Essenizmin İsrail dışı yabancı kültürel değerlerin nüfuzu ve baskısıyla oluştuğu tarzındaki bir değerlendirme, Ferisiler arasında rağbet bulmuştur.

Kaynakça

- Bokser, B.Z., *The Wisdom of the Talmud: A Thousand Years of Jewish Thought*, Philosophical Library, New York, 1951.
- Bowker, J., *Jesus and the Pharisees*, Cambridge University Press, Cambridge, 1973.
- Davies P.R., *Behind the Essenes: History and Ideology in the Dead Sea Scrolls*, Scholars Press, Atlanta, 1987.

⁶⁴ a.y.

⁶⁵ *Kutsal Kitap*, s. 1439.

- Finkel, A., *The Pharisees and the Teacher of Nazareth; A Study of Their Background, Their Halachic and Midrashic Teachings, The Similarities and Differences*, E. J. Brill, Leiden, 1974.
- Ginsburg, C.D., *The Essenes: Their history and Doctrines. The Kabbalah: Its Doctrines, Development, and Literature*, Routledge & Paul, London, 1956.
- Kutsal Kitap, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2004.
- Larson, M.A., *The Essene-Christian Faith: A Study in the Sources of Western Religion*, Philosophical Library, New York 1980.
-, *The Essene Heritage; or, The Teacher of the Scrolls and the Gospel Christ*, Philosophical Library, New York, 1967.
- Lightley W., *Jewish Sects and Parties in the Time of Jesus*, The Epworth Press, London, 1925.
- Rivkin, E., *Judaism and Christianity*, Ktav Pub. House, New York, 1969.
- Saldarini, A.J., *Pharisees, Scribes and Sadducees in Palestinian Society: A Sociological Approach*, M. Glazier Publ., Wilmington, 1988.
- Schure, E., *Jesus, the Last Great Initiate*, Theosophical Publishing Co., New York, 1908.
- Travers, R., *Christianity in Talmud and Midrash*, Herford Clifton, N.J., Reference Book Publishers, 1966.
- VanderKam J.C., *The Dead Sea Scrolls Today*, Grand Rapids Publ. New York, 1994.
- Vermes, G. – Goodman, M., *The Essenes According to the Classical Sources*, on behalf of the Oxford Centre for Postgraduate Hebrew Studies, London, 1989.
- Weber, M., *Ancient Judaism*, Collier MacMillan, London 1967.
- Yadin, Y., *The Temple Scroll: The Hidden Law of the Essenes, the Dead Sea Sect*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1985.